

International Journal of Social Inquiry
Cilt / Volume 14 Sayı / Issue 1 2021 ss./pp. 1-25

SOSYAL NORMLAR VE DAĞITIM ADALETİ ALGISININ
VERGİ UYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Zuhal AKBELEN*, Nuran BAYRAM ARLI**,
Reyhan LEBA***, Mine AYDEMİR****

Makale Geliş Tarihi-Received: 04.05.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 15.11.2020
DOI: 10.37093/ijisi.950440

ÖZ

Bugün ülke ekonomilerine bakıldığında, küçük ve orta ölçekli işletmelerin, tüm işletmelerin yaklaşık %95-99'unu oluşturduğu ve yatırım, ihracat ve istihdam açısından ülke ekonomilerindeki paylarının sürekli arttığı görülmektedir. Bu da onları vergi uyumu açısından önemli bir grup haline getirmektedir. Bu çalışmanın amacı, vergi uyum niyetinin, sosyal normlar ve dağıtım adaleti tarafından nasıl etkilendiğinin küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından incelenmesidir. Çalışmada vergi uyum niyetini, sosyal normları ve dağıtım adaletini ölçmek için üç farklı ölçek kullanılmıştır. Yapısal eşitlik

* Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Bursa/Türkiye. zyildirim@uludag.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3745-4677>.

** Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, Bursa/Türkiye. nuranb@uludag.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5492-184X>.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Bursa/Türkiye. reyhan@uludag.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9992-9666>.

**** Araş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, Bursa/Türkiye. mineaydemir@uludag.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3276-8148>.

modeli oluşturulduktan sonra tahmin edilmiştir. Tahmin edilen model sonucunda, vergi uyum niyetinin, dağıtım adaleti ve sosyal normlar tarafından etkilendiği bulgusuna ulaşılmıştır. Dağıtım adaleti doğrudan ve pozitif olarak vergi uyum niyetini etkilemektedir. Kişisel normlar, vergi uyumunu pozitif ve anlamlı şekilde etkilemektedir. Subjektif normların dağıtım adaleti üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır ve aynı zamanda dağıtım adaleti yoluyla vergi uyum niyeti üzerindeki dolaylı etkileri de söz konusudur. Tahmin edilen modelin bulgularına göre, vergi uyum niyeti hem sosyal normlardan hem de dağıtım adaletinden anlamlı ve pozitif bir şekilde etkilenmektedir. Bu sonuç vergi uyum niyetini ortaya koymak için sosyal normların ve dağıtım adaletinin önemini göstermektedir.

2

IJSI 14/1
Haziran
June
2021

Anahtar Kelimeler: Vergi Uyum Niyeti, Sosyal Normlar, Subjektif Normlar, Dağıtım Adaleti, Ceza Adaleti.

**THE EFFECT OF SOCIAL NORMS AND DISTRIBUTIVE
FAIRNESS ON TAX COMPLIANCE**

ABSTRACT

When we look at the countries' economies today, small and medium-sized enterprises constitute approximately 95-99% of the enterprises, and their share in countries' economies in terms of investment, export, and employment is constantly increasing. This makes them an important group in terms of tax compliance. The purpose of this study is to identify the effect of the social norms and perception of distributive fairness in small and medium-sized enterprises in Bursa on tax compliance. Three different scales were used to measure tax compliance intention, social norms, and distributive fairness in the study. As a result of the estimated model, it was revealed that the tax compliance intention was affected by distributive fairness and social norms. Distributive fairness directly and positively affects tax compliance intention. Personal norms affected tax compliance significantly and positively. Subjective norms have a significant and positive effect on distributive fairness and at the same time, they reveal their indirect effect on the intention of tax compliance through distributive fairness. According to the findings, the tax compliance intention is significantly and positively affected by both social norms and distributive fairness. This indicates the importance of social norms and distributive fairness to reveal the intention of tax compliance.

Keywords: Tax Compliance Intention, Social Norms, Subjective Norms, Distributive Fairness, Retributive Fairness.

GİRİŞ

Bir İngiliz atasözüne göre dünyada ölüm ve vergi olmak üzere kaçınılmaz iki gerçek vardır. Buna karşın başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere birçok ülkede filli olarak tahsil edilen vergi miktarı ile potansiyel olarak tahsil edilebilecek vergi miktarı arasında önemli bir açık söz konusudur. Dünya çapında vergi kaçağı sonucunda tahsil edilemeyen vergi gelirlerinin 3,1 trilyon Amerikan dolarının üzerinde olduğu tahmin edilmekte ve bu rakam dünya gayri safi yurt içi hasılasının yaklaşık % 5'ni oluşturmaktadır (Marandu vd., 2015: 207). Bu durum vergiye ilişkin ödevlerini yerine getirmeyen mükelleflerin var olduğunu göstermektedir.

4

IJSI 14/1
Haziran
June
2021

Mükelleflerin vergiye uyum/uyumsuzluklarını belirleyen faktörlerin saptanması, vergiye uyumu kolaylaştıracak veya vergiye uyumsuzluğu ortadan kaldırmaya yönelik stratejilerin belirlenmesi açısından önemlidir. Yürürlükteki kanun, yönetmelik ve mahkeme kararlarına uygun şekilde bütün gelirlerin bildirilmesi, vergi beyannamelerinin ve vergilerin zamanında ödenmesi olarak tanımlanan vergi uyumuna (Alm, 1991: 545) ve vergi beyannamelerinin doldurulması sırasında yasalara ve yasal düzenlemelere uygun davranılmaması şeklinde tanımlanan vergi uyumsuzluğuna (Saad, 2012a: 345) etki eden çeşitli faktörler vardır. Vergiye uyum/uyumsuzluk sadece vergi denetimi, vergi cezaları ve vergi oranı gibi faktörler tarafından belirlenemez. Vergiye uyum/uyumsuzluğu belirleyen sosyal normlar ve vergilemede adalet algısı gibi faktörler de söz konusudur.

Bu çalışmada vergi uyum niyetinin sosyal normlar ve dağıtım adaleti tarafından nasıl etkilendiğinin araştırılması amaçlanmıştır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin vergi uyumunun, devletlerin ekonomik ve sosyal amaçlarını gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyduğu vergi gelirleri üzerinde önemli etkisi vardır. Uluslararası literatürde genellikle bireysel açıdan vergiye uyumu belirleyen faktörler incelenmekte küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Kamleitner vd., 2012: 331). Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde sosyal normlar ve vergilemede adalet algısının vergi uyumu üzerinde etkisi üzerinde çok az yaygın bulunmaktadır. Bu nedenlerle çalışma ile literatüre katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

1. TEORİK ÇERÇEVE VE LİTERATÜR İNCELEMESİ

18.yüzyılın sonlarında Adam Smith iyi bir vergi sisteminin temel özelliklerini etkinlik, basitlik ve adalet olarak belirlemiştir. Etkinlik ve basitlik ölçülebilir, oysa adalet algısı topluma, yere zamana ve kişilerin deneyimlerine göre değişiklik gösteren subjektif bir kavramdır (Hodgson, 2010: 87). Çünkü adalet kavramı farklı insanlar için farklı şeyler ifade eder. Örneğin, vergi mükelleflerinin her biri vergi sisteminin adaletini vergi yüküne, kamu hizmetlerinden elde ettiği faydaya ve vergiden kaçınma/kaçırma fırsatlarına göre değerlendirir (Fufa, 2017: 1). Adalet algısı kişilerin davranışlarını güçlü bir şekilde etkilediğinden, mükelleflerin vergiye yönelik adalet algılarının belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Mükellefler eğer vergi sistemini adaletsiz olarak algıarlarsa vergi kaçacağı ve agresif vergiden kaçınma işlemlerini meşrulaştırırlar (Viljoen, 2017: 15). Diğer bir ifadeyle mükelleflerin vergilemeye ilişkin adalet algıları vergiye uyumlarını etkiler. Amprik çalışmalar (Hao vd., 2013; Alm, Gomez, 2008; Richardson, 2006; Fadjar, 2012) mükelleflerin vergilemede adalet algısı ile vergi uyumu arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Sosyal psikoloji literatüründe genel olarak vergisel açıdan adalet, dağıtım adaleti ve prosedürel adalet olmak üzere iki boyutlu olarak ele alınmaktadır (Kirchler, 2007; Wenzel, 2003; Werboon, Goslinga, 2009). Bunların içinde en fazla dikkat çeken dağıtım adaleti algısıdır.

1.1. Dağıtım Adaleti Algısı ve Vergi Uyumu

Dağıtım adaleti algısı vergi yükünün vatandaşlar arasındaki dağıtımını, kişinin vergi yükünü kendisi ile benzer durumdaki kişiler bakımından karşılaştırmasını ve vergi ödemekten dolayı katılan maliyet ile kamusal mal ve hizmetler arasındaki ilişkiyi ifade eder (Niesiołowska, Kołodziej, 2017: 247). Dağıtım adaleti algısı prosedürel adalet algısı ile birlikte vergi idaresinin güvenilirliğini ve mükelleflerin vergiye uyumlarını önemli ölçüde etkiler (Kirchler, Hoelzl, Wahl, 2008: 219) Dağıtım adaleti algısı bireyler, gruplar ya da bir bütün olarak toplum açısından ele alınabilir (Wenzel, 2003: 47- 48). Dağıtım adaleti algısının yatay adalet, dikey adalet, genel adalet, değişim adaleti, kişisel adalet ve ceza adaleti olarak altı boyutu vardır. Yatay adalet ihtiyaçları ihmal etmeksizin, aynı gelir ve sermayeye sahip olanların aynı vergiyi ödemesini ifade eder. Burada vergi yükü

gelirin kaynağından ziyade gelirin toplamına bağlı olmalıdır Diğer bir ifadeyle bütün kaynaklardan elde edilen aynı ve nakdi gelirler aynı oranda vergilendirilmelidir. Dikey adalet ise, farklı ekonomik durumda olanların farklı şekilde vergilendirilmesini ifade eder. Bu yüksek gelir elde eden mükelleflerin düşük gelir elde edenlere nazaran daha fazla vergi ödemesini yani artan oranlılığı ifade eder (Gordon, Wen, 2017: 6). Ancak günümüzde başta Doğu Avrupa ve Orta Asya'da düz oranlı vergilerin uygulanmaya başlanması dağıtım adaleti açısından dikey adaletten çok yatay adaletin daha fazla önem kazanmasına neden olmuştur (Renata, Perić, 2012: 823). Ayrıca yatay adalet dikey adaletle nazaran daha kolay anlaşılabilir ve ulaşılabilir bir adalet boyutudur (Green, 1993: 90). Değişim adaleti ise devlet ile mükellefler arasında maliyetlerin ve faydaların değişimini ifade eder. Vergi adaletinin bu boyutu, mükelleflerin devletten sağladıkları faydanın katkılarına oranla eşit olması halinde, gelir vergisi sisteminin adil olduğu algısına sahip olacağını öngörmektedir (Saad, 2012b: 91). Değişim adaleti algısını güçlendirmenin ve böylece gönüllü vergi uyumunu arttırmanın olası yöntemlerinden biri ise; mükelleflere vergiler, kamu harcamaları ve üretilen kamusal mal ve hizmetlere ilişkin bilgilendirici kampanyaların düzenlenmesidir (Leder vd., 2010: 273). Genel adalet ise mükelleflere göre; genel olarak tüm vergi sistemi özel olarak ise gelir vergisi açısından vergi yükünün nasıl dağıtıldığını ve vergi tabanının genişliğini ifade eder (Benk vd., 2012: 115). Kişisel adalet ise; mükellefin az ya da çok kendi koşullarına benzer koşuldaki mükelleflere göre vergiye yaptığı katkı ile diğer mükelleflerin katkılarına ilişkin algısını ifade eder (Willojen, 2017: 20).

Dağıtım adaleti algısı aynı zamanda cezaların adil dağıtımını da içerir. Ceza adaleti algısı literatürde en az dikkat çeken boyutlardan biri olmasına rağmen vergi idaresinin meşruluğuna ilişkin olduğu için oldukça önemli bir boyuttur. Ceza adaleti konusundaki çalışmalar genelde vergiye ilişkin suçların diğer suçlara nazaran ne kadar ağır bir suç olduğu üzerinde yoğunlaşmış ve bu çalışmalarda vergi suçlarının diğer suçlara nazaran daha hafif bir suç olduğu ve daha az cezalandırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Mahangila, Holland, 2015: 119). Ceza adaleti algısı, vergi kanunlarına uyulmadığı zaman uygulanacak yaptırımlara ve vergi denetimlerine ilişkin adalet algısını ifade eder. Aşırı derecede yoğun denetim ve haksız cezalar, ceza adaleti algısını olumsuz yönde etkileyerek vergi idaresine ve genel olarak vergiye karşı olumsuz tutum ve davranışlara yol açar (Kirchler, Wahl, 2008: 219). Vergi kaçağı ya da uyumsuzluğunda yaptırım

Sosyal Normlar ve Dağıtım Adaleti Algısının Vergi Uyumu Üzerindeki Etkileri

olarak çeşitli cezalar mevcuttur. Uygulanan cezalar işlenen suçla orantılıysa, adil olarak kabul edilir. Ceza adaleti algısı aynı zamanda vergi idaresinin bu tür cezaları vergi kaçağı düzeyi ile orantılı olarak uygulayabilecek konumda olmasını da ifade eder (Tusubira, 2018: 47-49).

Dağıtım adaleti algısı ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen literatüre bakıldığında ise, birbirinden oldukça farklı sonuçlara ulaşıldığı gözlemlenmektedir. Bu durum çalışmaların yapıldığı ülkelerdeki mükelleflerin eğitim ve gelir düzeyi gibi sosyo-ekonomik faktörler ile kullanılan ölçek ve analiz yöntemlerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Mukasa (2011) tarafından yapılan çalışmada genel adalet, değişim adaleti ve kişisel adalet ile vergi uyumu arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Wiljoen (2017) tarafından yapılan çalışmada ise genel adalet, kişisel adalet ve değişim adaleti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Mhangile ve Holland (2015) tarafından yapılan çalışmada ceza adaleti ve prosedürel adalet ile vergi uyumu arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Faizal vd. (2017) tarafından yapılan çalışmada vergi uyumu ile dağıtım adaleti ve ceza adaleti arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Kogler vd. (2013) ceza adaletinin ve prosedürel adaletin güven aracılığıyla vergi uyumuyla ilişkili olduğunu belirlemiştir. Mustapha (2010) genel adalet ve kişisel adaletin vergi uyumuyla negatif; değişim adaletinin ise pozitif ilişkisi olduğunu göstermiştir.

1.2. Sosyal Normlar ve Vergi Uyumu

Sosyal normlar bir grup ya da toplumda yasaların gücü olmadan sosyal davranışları yönlendiren veya kısıtlayan kurallar ve davranışlar olarak tanımlanır (Cialdini, Trost, 1998: 152). Sosyal normların temel özelliği hangi davranışların doğru ya da yanlış olarak kabul edildiğini belirten, resmi olmayan veya sosyal olarak tanımlanmış kurallar olmasıdır. Bu kurallar bir grup ya da toplum içerisinde geliştirilen çıkarılara, değerlere ve tutumlara dayanır. Sosyal normlar bir yaptırım sistemi tarafından desteklenir. Yaptırımlar sosyal normlar ihlal edildiği zaman grup ya da toplum tarafından uygulanan cezalardır (Nabewesi, 2006: 11).

Genel olarak sosyal normlar, bireylerin davranışlarını bir grup ya da toplum içerisinde kendilerini özdeşleştirme derecelerine bağlı olarak yönlendirir (Christensen, 2003: 1295). Bireyler normları içselleştirerek davranış standardına veya kurala dönüştürürler. Sosyal normların içselleştirilmesi bireylerin, bu normlara uymadıkları takdirde utanç ve itibar kaybı gibi duygular hissetmelerine neden olur (Wenzel, 2007: 33). Sosyal normlar ilk kez Cialdini ve Trost tarafından kişisel, subjektif, uyarıcı ve betimsel normlar olarak sınıflandırılmıştır. Cialdini ve Trost'un ardından Bobek vd. (2007; 2012) tarafından vergiye uyarlanarak sosyal normların vergi üzerindeki etkisi ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

8

IJSI 14/1
Haziran
June
2021

Kişisel normlar, bir davranışı tahmin etmeye ya da belirlemeye yönelik psikolojik modellerde temel değişkenlerden bir olarak kabul edilir. Kişisel normlar bir kişinin bir şeyi yapması ya da yapmaması gerektiğine ilişkin köklü inançları ifade eder (OECD, 2012: 20). Diğer bir tanımlamaya göre ise, bireylerin bir davranış hakkındaki inançlarını ahlaki ve etik standartlarını yansıtır (Wenzel, 2004a: 551). Kişisel normlar aynı zamanda egoizm, dürüstlük gibi farklı kişisel özelliklerle de ilgilidir. Kişisel normlar uzun vadeli sosyalleşme süreci sonucunda ortaya çıkmış ve kökleşmiş temel değerlerdir. Kişisel normlar özellikle bireyin davranışlarının doğrudan gözlemlenemediği durumlarda davranışları etkiler. Çünkü yaptırımların uygulanması ve bedavacılık sorunu nedeniyle sosyal normlar bu durumda daha az etkilidir (Komhauser, 2007: 147). Literatürde vergi kaçırmanın ya da vergiye uyumun büyük ölçüde kişisel normlar tarafından belirlendiği ileri sürülmektedir. Eğer bireyin kişisel normları ya da değerleri vergi yasaları ile uyum içindeyse vergiye gönüllü uyum sağlayacaktır. Ancak birey vergi ahlaki yüksek dürüst mükellef olsa da vergi idaresinin vergi gelirlerini etkin bir şekilde kullanılmadığını ya da vergi kaçırmanın yaygın olduğunu düşünürse, vergi kaçırma meşru olarak görebilir. Ayrıca kişi vergi kaçırma önemsiz bir suç olarak algılsa vergi kaçırarak kişisel vergi normunu ihlal etmediğini düşünecektir (Anyongyeire, 2011: 42-43).

Subjektif normlar, sosyolojik bir unsur olarak vergi literatürünün yanı sıra, diğer iktisat, tüketici sosyolojisi ve muhasebe literatüründe sosyal norm ve akran etkisi olarak bilinir ve dönüşümlü olarak kullanılır (Mohamed, 2016: 89). Subjektif normlar, bir davranışın yapıp yapılmaması konusunda eş, aile yakınları, yakın arkadaşlar ve iş arkadaşları gibi referans grupların uyguladığı sosyal baskı algısını

*Sosyal Normlar ve Dağıtım Adaleti Algısının Vergi Uyumu
Üzerindeki Etkileri*

ifade eder. Diğer bir ifadeyle bireylerin üzerinde üçüncü grupların baskısı olarak da tanımlanabilir (Ajzen, 1991: 458). Subjektif normların amacı sosyal ilişkilerin kurulup sürdürülmesidir. Subjektif normların uyarıcı ve betimleyici olmak üzere iki temel özelliği vardır. Uyarıcı özellik, bireyin kendisi için önemli referanslarının belli davranışları yürütüp yürütmemesi hakkında ne düşündüklerine ilişkin algısını ifade eder. Betimsel özellik ise, bireyin önemli referanslarının bu tür davranışları yürütüp yürütmeyeceğine ilişkin algısıdır (Saad, 2011: 58). Vergisel bağlamda önemli referans gruplarının bireylerin vergiye uyum ya da uyumsuzluk kararları üzerinde önemli etkisi vardır. Bir kişinin sosyal olarak kabul edilebilir bir davranış olarak, çevresindeki yakın diğer kişilerin vergisini ödediğini görmesi onu da vergisini ödemeye teşvik edecektir. Eğer kabul edilebilir davranış vergi uyumsuzluğu ise, birey ya da grup vergi kaçırma eğiliminde olacaktır. Bu şekilde vergi uyum davranışı subjektif normların sonucu olacaktır (Tusubira, 2018: 89).

Betimsel normlar, davranışların ahlaki olup olmadığına bakılmaksızın bireylerin belli durumlarda gerçekte nasıl davrandıklarının gözlemlenmesi sonucunda oluşan standartlardır (Bobek, vd., 2013: 452). Bireyler yeni ya da belirsiz bir durumla karşı karşıya kaldıklarında doğru karar verebilmek için başkalarının davranışlarını gözlemler. Betimsel normlar hangi davranışın doğru olduğu konusunda bireye bilgi verir (Cialdini, 2007: 264). Vergisel bağlamda mükellef, vergi kaçığının yaygın olmadığını ve mükelleflerin çoğunun vergiye uyum sağladığını düşünürse vergiye uyumu artacaktır (Walsh, 2012: 455).

Uyarıcı normlar, davranışlara ilişkin genel toplumsal beklentilerdir. Bu norma uyum, sosyal ödüllere ulaşmanın bir yolu olarak sosyal ilişkiler kurma ihtiyacından doğar. Özellikle ne yapılması gerektiğini belirttikleri için grubun ahlak kurallarıdır. Vergisel bağlamda uyarıcı normlar, vergi mükelleflerine belirsiz ya da yeni durumlarda doğru karar vermeleri için rehberlik edecektir (Bobek vd., 2015: 42).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, betimsel ve uyarıcı normlar farklı veya belirsiz durumlarda etkilidir. Yani her iki norm birlikte oluşur, ancak farklı durumlarda farklı etkiler yarattıkları için aralarında ayırım yapılması gerekir. Örneğin bir vergi mükellefi hem vergi ödemenin doğru bir davranış olduğunu (uyarıcı norm) hem de vergi kaçırmanın yaygın bir davranış olduğunu (betimsel norm) aynı

zamanda düşünebilir. Bu durumda mükellef vergi ödemenin doğru bir davranış olduğunu düşünmesine rağmen çoğu bireyin yaptıklarına bağlı olarak vergi kaçırabilir (Tusubira, 2018: 66).

Yapılan araştırmalar, sosyal normlar ile vergi uyumu arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bobek, vd. (2007) subjektif ve kişisel normların vergi uyum davranışı üzerinde pozitif etkisinin olduğunu bulmuştur. Yine Bobek ve Hatfield (2003) subjektif normun vergiye uyum davranışı üzerinde önemli ve pozitif bir etkisi olduğunu göstermiştir. Saad (2009) subjektif normun bir kişinin vergi uyum niyetini belirlemede önemli rol oynadığını belirtmiştir. Hunt ve Iyer (2018) kişisel normlar ile gelir beyanı arasında pozitif ilişki bulmuştur. Nurwanah vd. (2018) subjektif normlar ile vergi uyum niyeti arasında pozitif ilişki belirlemiştir. Wenzel (2004b) kişisel normların vergi uyumunun önemli bir belirleyicisi olduğunu bulmuştur. Buna karşın, Trivedi, Shehata and Mestelman (2005) subjektif normların vergi uyum davranışı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Murphy (2007) ise kişisel normların ve prosedürel adaletin vergi uyum davranışı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu belirlemiştir. Bu bilgiler özellikle subjektif normlar ile kişisel normların diğer bir deyişle referans grubun vergi uyumu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Veriler Bursa şehrindeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin birinci ve ikinci kademe yöneticileri ile görüşülerek elde edilmiştir. Kolayda örnekleme yöntemi kullanılan araştırmada katılımcılar ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucu toplam 320 eksiksiz ve hatasız anket toplanmış ve çalışma bu örneklem üzerinden gerçekleştirilmiştir.

2.2. Ölçüm Araçları

Çalışmada, vergi uyum niyeti, sosyal normlar ve dağıtım adaleti olmak üzere üç farklı yapı ölçekler yardımıyla ölçülmüştür.

*Sosyal Normlar ve Dağıtım Adaleti Algısının Vergi Uyumunu
Üzerindeki Etkileri*

Yapılan çalışmalarda vergi uyum niyeti kavramını ölçmek için senaryolardan yararlanılmış ve oluşturulan senaryoya ilişkin sorular sorulmuştur. Bu çalışmada da, vergi uyum niyetini ölçmek için bir senaryo kullanılmıştır. Kullanılan senaryo şu şekilde kurgulanmıştır: “Bir ticaret erbabı, sahibi olduğu dairesini aylık 600 TL’ye bir aileye kiraya vermesine rağmen, kira kontratını 400 TL olarak yapmıştır. Böylece hem daha az gelir beyan etmiş, hem de kira gelirlerini banka aracılığı ile tahsil etmekten kurtulmuştur.” Bu senaryoya ilişkin sorular çeşitli çalışmalar incelenerek (Bobek, 2007; Gillian ve Richardson, 2005; Smart, 2012; Jimenez, 2013) derlenmiştir. Oluşturulan sorulardan biri: “Benzer durumda olsam ben de kira gelirimini aynı şekilde beyan ederim” şeklindedir. Toplam 11 soru ile bu vergi senaryosu çerçevesinde vergi uyum niyeti ölçülmeye çalışılmıştır. Bu ölçekten elde edilen yüksek puanlar vergi uyum niyetinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçek beşli likert olarak kullanılmıştır ve alt boyutu bulunmayan ölçeğin güvenilirlik katsayısı olarak hesaplanan Cronbach’s Alfa değeri 0.90 olarak elde edilmiştir (Bayram vd., 2017).

Sosyal normlar Cialdini ve Trost (1998) tarafından uyarıcı normlar, betimleyici normlar, subjektif normlar ve kişisel normlar olarak dört farklı boyut şeklinde ortaya konmuştur. Bu dört boyutlu yapı faktör analizi ile incelendiğinde maddelerin bu boyutlarda başarılı şekilde toplandığı görülmüştür (Bobek vd., 2013). Bu çalışmada Jimenez (2013) ve Smart (2012)’in çalışmalarında kullanılan kişisel normlar için 6 madde, uyarıcı normlar için 4 madde, betimsel normlar için 5 madde ve subjektif normlar için 6 madde olmak üzere toplam 21 sorudan oluşan ve maddeleri beşli likert ile ölçülen bir ölçek kullanılmıştır. Yüksek puanlar tüm alt boyutlarda yüksek uyarıcı, subjektif, betimsel ve kişisel normları göstermektedir. Bu çalışmada elde edilen Cronbach’s Alfa değerleri; uyarıcı normlar için 0.75, betimsel normlar için 0.73, subjektif normlar için 0.83 ve kişisel normlar için 0.80 olarak elde edilmiştir (Bayram vd., 2017).

Dağıtım adaleti ilişkin ölçek Gerbing (1988) tarafından geliştirilmiştir. Orijinal ölçeğin beş alt boyutu bulunmaktadır. Christensen vd. (1994) yaptıkları çalışmada, Gerbing (1988) ile aynı alt boyutları elde etmişlerdir. Benzer şekilde Richardson (2005) ile Gilligan ve Richardson (2005) çalışmalarında bu yapıyı kullanmışlardır (Azmi, Perumal, 2008: 12). Topal (2011) çalışmasında, Gerbing (1988) ile Gilligan ve Richardson (2005)’in araştırmalarında kullanmış oldukları

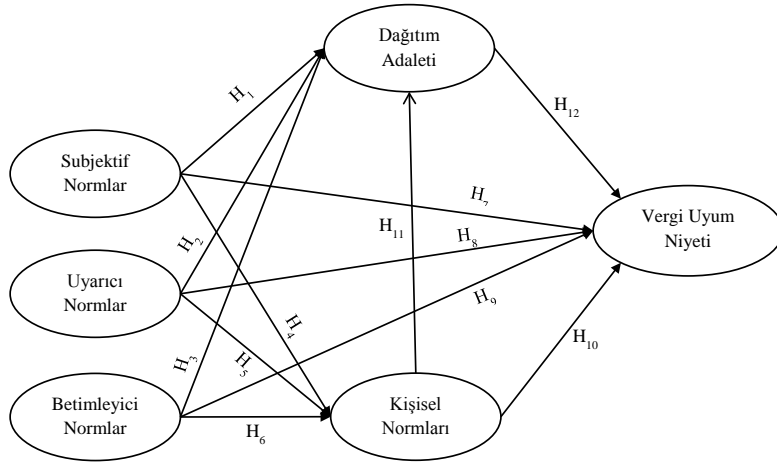
adaleti algısı ölçeklerinde yer alan soruları kullanmış, Türkçe'ye uyarlamış ve geçerlik güvenilirlik testlerini yaparak, altı boyut olarak ortaya koymuştur. Türkiye'deki vergi uzmanlarına uyguladıkları çalışmada adalet algısını altı alt boyut olan bir yapı olarak bulmuşlardır. Bu çalışmada da dağıtım adaleti algısı ölçeği altı boyutlu olarak kullanılmıştır (genel adalet, değişim adaleti, yatay adalet, dikey adalet, ceza adaleti ve kişisel adalet). Beşli likert ile ölçülen ölçek için alınan yüksek puanlar her bir boyutta ve toplamda yüksek adalet algısını göstermektedir. Bu çalışmada 21 maddeden oluşan dağıtım adaleti ölçeğinin Cronbach's Alfa değeri 0.92 olarak bulunmuştur.

12

IJSI 14/1
Haziran
June
2021

2.3. Analiz

Çalışmada vergi uyum niyeti, sosyal normlar ve dağıtım adaleti arasındaki ilişkileri bulmak amacıyla kavramsal bir model oluşturulmuş, ölçeklerin güvenilirlikleri için Cronbach Alfa değerleri hesaplanmış ve oluşturulan model yapısal eşitlik ile tahmin edilmiştir. Oluşturulan kavramsal model ve her bir ok ile gösterilen hipotezler Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1. Kavramsal Model

*Sosyal Normlar ve Dağıtım Adaleti Algısının Vergi Uyumu
Üzerindeki Etkileri*

Kavramsal modele göre sosyal normların dört boyutu ayrı ayrı ele alınarak bunların dağıtım adaleti ve vergi uyum niyeti üzerindeki etkileri modellenmiştir. Aynı zamanda dağıtım adaletinin vergi uyumu üzerindeki etkisi modellenerek toplam on iki hipotez oluşturulmuştur. H₁ hipotezinde subjektif normların dağıtım adaleti üzerindeki etkisi, H₂ hipotezinde uyarıcı normların dağıtım adaleti üzerindeki etkisi, H₃ hipotezinde betimleyici normların dağıtım adaleti üzerindeki etkisi, H₄ hipotezinde subjektif normların kişisel normlar üzerindeki etkisi, H₅ hipotezinde uyarıcı normların kişisel normlar üzerindeki etkisi, H₆ hipotezinde betimleyici normların kişisel normlar üzerindeki etkisi, H₇ hipotezinde subjektif normların vergi uyum niyeti üzerindeki etkisi, H₈ hipotezinde uyarıcı normların vergi uyum niyeti üzerindeki etkisi, H₉ hipotezinde betimleyici normların vergi uyum niyeti üzerindeki etkisi, H₁₀ hipotezinde kişisel normların vergi uyum niyeti üzerindeki etkisi, H₁₁ hipotezinde kişisel normların dağıtım adaleti üzerindeki etkisi ve son olarak H₁₂ hipotezinde dağıtım adaletinin vergi uyum niyeti üzerindeki etkisi araştırılmaktadır.

3. BULGULAR

Tablo 1’de araştırmada kullanılan ölçüm araçlarına ilişkin madde sayıları, ortama ve standart sapma değerleri ile içsel tutarlığı ölçen Cronbach Alfa değerleri yer almaktadır.

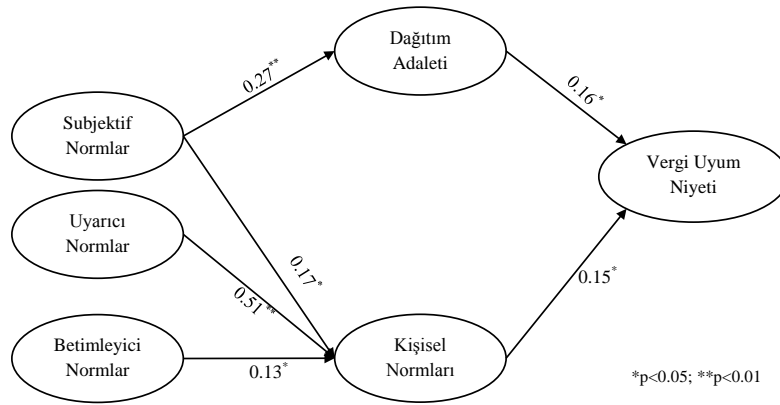
Tablo 1. Ölçeklere İlişkin İstatistikler (N=320)

Ölçekler	Alt boyutlar	Madde	Ortalama	Std S,	C. Alfa
Sosyal Normlar	Kişisel Normlar	6	25.50	2.88	0.80
	Uyarıcı Normlar	4	16.45	1.83	0.75
	Betimsel Normlar	5	17.69	1.96	0.73
	Subjektif Normlar	6	20.18	4.29	0.83
Dağıtım Adaleti	Genel Adalet	6	14.65	4.98	0.89
	Değişim Adaleti	3	7.56	2.47	0.70
	Yatay Adalet	3	7.57	2.90	0.79
	Dikey Adalet	3	8.32	2.73	0.72
	Cezalandırıcı Adalet	4	9.70	3.37	0.73
	Kişisel Adalet	2	4.85	2.12	0.71
Vergi Uyum Niyeti	Vergi Uyum Niyeti	11	45.63	6.24	0.90

14
IJSI 14/1
Haziran
June
2021

Tüm ölçekler ve alt boyutları için hesaplanan Cronbach Alfa değerleri 0.70'in üzerinde bulunmuştur. Bu araştırma için ölçeklerin yeterli içsel tutarlılığa sahip oldukları anlamına gelmektedir.

Şekil 2'de tahmin edilen yapısal eşitlik modeli yer almaktadır. Bu modelde yer alan tüm katsayılar standardize edilmiş katsayılardır.

Şekil 2. Yapısal Eşitlik Modeli

*Sosyal Normlar ve Dağıtım Adaleti Algısının Vergi Uyumunu
Üzerindeki Etkileri*

Tahmin edilen modele göre hipotezlerden altısı ($H_1, H_4, H_5, H_6, H_{10}, H_{12}$) desteklenirken diğer altısı ($H_2, H_3, H_7, H_8, H_9, H_{11}$) bu veri setinden elde edilen sonuçlara göre desteklenmemiştir. Modele ilişkin hesaplanan uyum indeks değerleri; $X^2/df=1.834$; $GFI=0.84$; $PGFI=0.73$; $CFI=0.91$; $RMSEA=0.05$; $SRMR=0.07$ olarak bulunmuştur. Uyum indekslerinden X^2/df ve $RMSEA$ indeksleri sırasıyla $0 \leq X^2/df \leq 2$ ve $0 \leq RMSEA \leq 0.05$ aralıklarında yer aldığından modelin iyi uyum gösterdiğini söylenebilir. Hesaplanan diğer indekslerden $PGFI$ ile $SRMR$ indeksleri ise $0.50 \leq PGFI \leq 0.95$ ve $0.05 \leq SRMR \leq 0.10$ aralığında yer aldığından kabul edilebilir uyum gösterdiği söylenebilir (Schermelleh-Engel, vd., 2003; Schumaken, Lomax, 2004; Bayram, 2016). Birden fazla indeks birlikte değerlendirildiğinde bu bulgular model için kabul edilebilir uyum iyiliğine işaret etmektedir.

Tahmin edilen modeldeki standardize yol katsayıları incelendiğinde subjektif ($\beta=0.17$; $p<.05$), uyarıcı ($\beta=0.51$; $p<.01$) ve betimleyici ($\beta=0.13$; $p<.05$) normların kişisel normları pozitif olarak etkilediği ve kişisel normların da vergi uyum niyetini ($\beta=0.15$; $p<.05$) pozitif olarak etkilediği bulunmuştur. Subjektif, uyarıcı ve betimleyici normların vergi uyum niyeti üzerinde direk etkisi anlamlı değilken kişisel normlar üzerinden dolaylı etkisi anlamlıdır. Diğer bir deyişle, kişisel normlar vergi uyum niyetinin açıklanmasında aracılık rolü oynamaktadır.

Sosyal normlardan subjektif normlar ($\beta=0.27$; $p<.01$) dağıtım adaletini anlamlı şekilde pozitif olarak etkilerken diğer sosyal normların dağıtım adaleti üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamıştır. Vergi uyum niyetinin açıklanmasında subjektif normlar dağıtım adaleti aracılığıyla etkisini göstermektedir. Dağıtım adaletinin ($\beta=0.16$; $p<.05$) vergi uyum niyeti üzerinde direk ve pozitif bir etkisi vardır.

Tahmin edilen yapısal eşitlik modeli ile araştırılan hipotezlerin sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Hipotez Sonuçları

Hipotezler		Desteklenme durumu
Subjektif Normlar → Dağıtım Adaleti	H ₁	Desteklendi
Uyarıcı Normlar → Dağıtım Adaleti	H ₂	Desteklenmedi
Betimleyici Normlar → Dağıtım Adaleti	H ₃	Desteklenmedi
Subjektif Normlar → Kişisel Normlar	H ₄	Desteklendi
Uyarıcı Normlar → Kişisel Normlar	H ₅	Desteklendi
Betimleyici Normlar → Kişisel Normlar	H ₆	Desteklendi
Subjektif Normlar → Vergi Uyum Niyeti	H ₇	Desteklenmedi
Uyarıcı Normlar → Vergi Uyum Niyeti	H ₈	Desteklenmedi
Betimleyici Normlar → Vergi Uyum Niyeti	H ₉	Desteklenmedi
Kişisel Normlar → Vergi Uyum Niyeti	H ₁₀	Desteklendi
Kişisel Normlar → Dağıtım Adaleti	H ₁₁	Desteklenmedi
Dağıtım Adaleti → Vergi Uyum Niyeti	H ₁₂	Desteklendi

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada, vergi uyum niyetinin sosyal normlar ve dağıtım adaleti tarafından nasıl etkilendiğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla vergi uyum niyeti, sosyal normlar ve dağıtım adaleti ölçekler yardımıyla ölçülmüş ve beklentiler doğrultusunda aralarındaki ilişkiler kavramsal olarak modellenmiştir. Tahmin edilen bu model sonucunda vergi uyum niyetinin dağıtım adaleti ve sosyal normlar tarafından etkilendiği ortaya konmuştur. Oluşturulan hipotezlere göre, dağıtım adaleti vergi uyum niyetini direk olarak etkilemekte ve etkisi pozitif olarak gerçekleşmektedir. Bu bulgu Mukasa (2011), Mhangile ve Holland (2015), Kogler vd. (2013) tarafından yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir. Sosyal normların vergi uyumu üzerindeki etkileri incelendiğinde, tahmin edilen modele göre kişisel normların vergi uyum niyetini pozitif ve anlamlı şekilde etkilediği sonucu elde edilmiştir. Diğer üç sosyal normun (subjektif, uyarıcı, betimleyici) vergi uyum niyeti üzerinde direk etkisi bulunmazken, kişisel normlar aracılığıyla dolaylı etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu üç sosyal norm kişisel normları pozitif

*Sosyal Normlar ve Dağıtım Adaleti Algısının Vergi Uyumu
Üzerindeki Etkileri*

olarak etkilemektedir ve en fazla etki uyarıcı normlar tarafından yapılmaktadır. Bobek, vd. (2007), Bobek, Hatfield (2003), Saad (2009) ve Nurwanah vd. (2018) tarafından yapılan çalışmalar sonucunda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Sosyal normlar ile dağıtım adaleti arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise, subjektif normların dağıtım adaleti üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu ve aynı zamanda vergi uyum niyeti üzerindeki dolaylı etkisini dağıtım adaleti aracılığıyla da ortaya çıkardığını göstermektedir. Nurwanah vd. (2018) ile Bobek, Hatfield (2003) çalışmalarında subjektif normların vergi uyumu üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut çalışmada ise bu etki direk olarak değil dağıtım adaleti aracılığıyla gerçekleşmiştir. Subjektif normların dağıtım adaleti üzerindeki direk etkisi pozitif olarak bulunmuştur. Diğer sosyal normların (uyarıcı, betimleyici, kişisel) dağıtım adaleti üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamıştır.

Tahmin edilen modelin bulgularına göre, vergi uyum niyeti hem sosyal normlar tarafından hem de dağıtım adaleti tarafından anlamlı ve pozitif şekilde etkilenmektedir. Bu durum vergi uyum niyetinin ortaya konmasında sosyal normların ve dağıtım adaletinin önemini göstermektedir.

Eğer bir vergi sistemi adil olarak algılanırsa, vergi kaçırmaya yönelik sosyal normlar güçlenecektir. Diğer bir ifadeyle, vergi sistemine ilişkin adalet algısı yükseldikçe vergi kaçırma toplum nezdinde olumsuz bir şekilde algılanacaktır. Bu nedenle vergi idaresi tarafından yatay, dikey, değişim, kişisel, genel ve ceza adaleti algısı güçlendirilmeye çalışılmalıdır. Bunun için zorunlu bir ödeme olan vergi gelirlerinin hangi kaynaklardan ne miktarda toplandığı ve nerelere harcandığı konusunda şeffaflık olmalıdır. Özellikle yeterli hizmet sağlanamaması durumunda vergilerin gereksiz yere harcandığını düşüneceği için, mükellefin vergiye ilişkin yükümlülüklerini eksiksiz ve zamanında yerine getirme noktasında isteği azalacaktır.

Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumuna yönelik stratejiler hem caydırıcı hem de normatif yaklaşımla desteklenmelidir. Normatif yaklaşım, kitle iletişim kampanyaları, web sitesi ve vergi idaresi aracılığı ile mükelleflere gönderilen mektuplar şeklinde olabilir. Kişisel normlar bir kez içselleştirildiği zaman değiştirilmesi çok güç

Zuhal AKBELEN, Nuran BAYRAM ARLI, Reyhan LEBA, Mine AYDEMİR

olacağı için, bu konuda uyarıcı ve betimsel normlara ağırlık verilmelidir.

Teşekkür

Bu araştırma, Bursa Uludağ Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu (KUAP(I)-2013/59) tarafından desteklenmiştir.

*Sosyal Normlar ve Dağıtım Adaleti Algısının Vergi Uyumu
Üzerindeki Etkileri*

KAYNAKLAR

Ajzen, Icek (1991). "The Theory Planned Behavior". *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.

Alm, James (1991). "Perspective on the Experimental Analysis of Taxpayer Reporting". *The Accounting Review*, 66(3), 577-593.

Alm, James; Gomez, Juan L. (2008). "Social Capital and Tax Morale Spain". *Economic Analysis and Policy*, 38(1), 73-87.

Anyongyeire, Asaph (2008). "Personal Norms Taxpayer's Morale and Tax Compliance in Uganda, a Case of Kampala District Small and Medium Enterprises (SMEs)", (Unpublished Master Thesis), Makerere University Business School, Uganda.

Azmi, Anna C.; Perumal, Kamala A. (2008). "Tax Fairness Dimensions in an Asian Context: The Malaysian Perspective". *International Review of Business Research Papers*, 4(5), 11-19.

Bayram, Nuran (2016). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş AMOS Uygulamaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Bayram, Nuran; Aydemir, Mine; Yıldırım, Zuhale; Leba Tansöker, Reyhan (2017). "Confirmatory Factor Analysis on Tax Compliance Intentions, General Fairness, Procedural Fairness and Social Norms". *Business and Economics Research Journal*, 4, 749-758.

Benk, Serkan; Budak, Tamer; Cakmak, Ahmet F. (2012). "Tax Professionals' Perceptions of Tax Fairness: Survey Evidence in Turkey". *International Journal of Business and Social Science*, 3(2), 112-117.

Bobek, Donna D.; Hageman, Amy D.; Kelliher, Charles F. (2013). "Analyzing the Role of Social Norms in Tax Compliance Behavior". *J Bus Ethics*, 115, 451-468, DOI 10.1007/s10551-012-1390-7.

Bobek, Donna D.; Robin, Roberts W.; Sweeney, John T. (2007). "The Social Norms of Tax Compliance: Evidence from Australia, Singapore and The United States". *Journal of Business Ethics*, 74 (1), 49-64.

Bojuwan, Mustapha (2010). "The Impact of Tax Fairness and Demographic Factors on Tax Compliance Nigeria", (Unpublished Postgraduate Degree Thesis), University Utara Malaysia.

Christensen, Anne L.; Weihrich, Susan G.; Gerbing, Monica D. (1994). "The Impact of Education on Perceptions Tax Fairness". *Advances in Taxation*, 6, 63-94.

Christensen, Niels P; Rothgerberger, Hans; Wood, Wendy; Matz, David C. (2003). "Social Norms and Identity Relevance: A Motivational Approach to

Normative Behavior". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(10), 1295-1309.

Cialdini, Robert, B. (2007). "Descriptive Social Norms as Underappreciated Sources of Social Control". *Psychometrika*, 72(2), 263-268.

Cialdini, Robert B.; Trost, Melanie R. (1998). "Social Influence: Social Norms, Conformity and Compliance". D. T Gilbert, S. T Fiske, G. Lindzey (Eds.), *The Handbook of Social Psychology* (2), Boston: McGraw-Hill, 151-192.

Fufa, Tigist M. (2017). "Taxpayers' Perception Towards: Tax Fairness, Tax Knowledge and Tax Complexity of Bole Sub City Category "B" Business Profit Taxpayers, (Unpublished Master Thesis), St. Mary's University School Of Graduate Studies Department of Accounting, Addis Ababa.

20

IJSI 14/1
Haziran
June
2021

Gerbing, Monica D. (1988). "An Empirical Study of Taxpayer Perceptions of Fairness". (Unpublished Doctoral Thesis), University of Texas.

Gilligan, George; Richardson, Grant (2005). "Perceptions of Tax Fairness and Tax Compliance in Australia and Hong Kong - A Preliminary Study". *Journal of Financial Crime*, 12(4), 331-343.

Gordon, Daniel V.; François, Jean W. (2017). *A Question of Fairness: Time to Reconsider Income-Averaging Provisions*. Institut C. D. HOWE Institute Commentary, No. 494 A, October 2017.

Green, Leslie (1993). "Concepts of Equity in Taxation". *Fairness in Taxation: Exploring The Principles*. Allan M. Maslove (Ed.), University of Toronto Press, 87-102.

Ho, H.; Ho, D.; Young, A. (2013). "A Study of the Impact of Culture on Tax Compliance in China". *International Tax Journal*, 39(3), 33-44.

Hodgson, Helen (2010). "Theories of Distributive Justice: Frameworks for Equity". *Journal of The Australian Tax Teachers Association*, 5, 86-116.

Hunnt, Nicholas and Iyer, Govind (2018). "The Effect of Tax Position and Personal Norms: an Analysis of Taxpayer Compliance Decisions Using Paper and Software". *Advances in Accounting*, 41, 1-6.

Jimenez, Peggy D. (2013). "Tax Compliance in a Social Setting: The Influence of Norms, Perceptions of Fairness and Trust in Government on Taxpayer Compliance", (Unpublished Doctoral Thesis), University of North Texas.

Kamleithner, Bernadette; Korunca, Christian; Kirchler, Erich (2012). "Tax Compliance of Small Business Owners: A Review". *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 18(3), 330-351.

Kirchler, Erich (2007). *The Economic Psychology of Tax Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.

*Sosyal Normlar ve Dağıtım Adaleti Algısının Vergi Uyumu
Üzerindeki Etkileri*

Kirchler, Erich; Hoelzl, Erik; Wahl, Ingrid (2008). "Enforced versus Voluntary Tax Compliance: The 'Slippery Slope' Framework". *Journal of Economic Psychology*, 29(2), 210-225.

Kogler, Christoph; Batrancea, Larissa; Nichita, Anca; Pantya, Jozsef; Belianin, Alexis; Kirchler, Erich (2013). "Trust and Power as Determinants of Tax Compliance: Testing the Assumptions of the Slippery Slope Framework in Austria, Hungary, Romania and Russia". *Journal of Economic Psychology*, 34, 169-180.

Kornhauser, Marjorie E. (2007). *Normative and Cognitive Aspects of Tax Compliance: Literature Review*. http://www.irs.gov/pub/irs-ut/arc|_2007_vol_2.pdf. (Erişim Tarihi: 30.04.2020).

Leder, Susanne; Mannetti, Lucia; Hölzl, Erik; Kirchler, Erich (2010). "Regulatory Fit Effects on Perceived Fiscal Exchange and Tax Compliance". *Journal Socio-Economics*, 39(2), 271-277.

Mahangila, Deogratius N.; Holland, Kevin (2015). "Analysis of Procedural and Retributive Justice in Tax Compliance". *The Operations Research Society of Eastern Africa (ORSEA)*, 5(1), 113-160.

Marandu, Edward E.; Mbecomize, Christian J.; Ifezune, Alexander N. (2015). "Determinants of Tax Compliance: A Review of Factors and Conceptualizations". *International Journal of Economic and Finance*, 7(9), 207-218.

Mohamed, Bin Mirza (2016). "Import Tax Compliance: A Study of Customs Agents in Malaysia Utilising the Theory of Planned Behaviour", (Unpublished Doctor Thesis), The University of Nottingham.

Murphy, Kristina (2007). "Procedural Justice and the Regulation of Tax Compliance Behaviour: The Moderation of Personal Norms". *Andrew Young School of Policy Studies, International International Program Working Paper*, 07-31.

Nabweesi, Jennifer (2009). "Social Norms and Tax Compliance among Small Business Enterprises in Uganda", (Unpublished Master Thesis), Makerere University.

Nabweesi, Jennifer (2006). "Social Norms and Tax Compliance Among Small Business Enterprises in Uganda", (Unpublished Master Thesis), Accounting Finance of Makerere University, Uganda.

Niesiołędzka, Małgorzata; Kołodziej, Sabina (2017). "The Fair Process Effect in Taxation: The Roles of Procedural Fairness, Outcome Favorability and Outcome Fairness in the Acceptance of Tax Authority Decisions". *Current Psychology*, 13(December), 246-253 <https://doi.org/10.1007/s12144-017-9762-x> (Erişim Tarihi: 03.04.2020).

Nurwanah, Andi; Sutrisno, T.; Rosidi, Rosidi; Roekhudin, Roekhudin (2018). "Determinants of Tax Compliance: Theory of Planned Behavior and

Stakeholder Theory Perspective". *Problems and Perspectives in Management*, 16(4),395-407.

Perić, Renata; Jerković, Emina (2012). "Principle of Fairness in Regard to Personal Income Tax". *Interdisciplinary Management Research*, 10, 821-828.

Richardson, Grant (2006). "The Impact of Tax Fairness Dimensions on Tax Compliance Behaviour in an Asian Jurisdiction: The Case of Hong Kong". *The International Tax Journal*, 32(1), 29-42.

Richardson, Grant (2005). "An Exploratory Cross-Cultural Study of Tax Fairness Perceptions and Tax Compliance Behaviour in Australia and Hong Kong". *International Tax Journal*, 31(1), 11-22.

22 Saad, Natrah (2012a). "Tax Compliance Behaviour: Taxpayer's View". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 65, 344-351.

IJMSI 14/1
Haziran
June
2021

Saad, Natrah (2012b). "Perceptions of Tax Fairness and Tax Compliance Behaviour: A Comparative Study". *Jurnal Pengurusan*, 36, 89-100.

Saad, Natrah (2011). "Fairness Perceptions and Compliance Behaviour Taxpayer's Judgments in Self Assessment Environments", (Unpublished Doctoral Thesis), University of Canterbury.

Schermelleh, Karin, E.; Moosbrugger, Helfried; Müller, Hans (2003). "Evaluation the Fit of Structural Equation Models: Test of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit Measures". *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.

Schumacker R. E.; Lomax, R. G. (2004). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Siahan, Fadjat O. P. (2012). "The Influence of Tax Fairness and Communication on Voluntary Compliance: Trust as an Intervening Variable". *International Journal of Business and Social Science*, 3(21), 191-198.

Smart, Martha (2012). "The Application of the Theory of Planned Behaviour and Structural Equation Modelling in Tax Compliance Behaviour: A New Zealand Study", (Unpublished Doctoral Thesis), University of Canterbury.

Topal, Mehmet H. (2011). "Refah Devletine Yönelik Tutumlar ve Vergi Adaleti Algısı: Türkiye Üzerine Bir Araştırma", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Trivedi, V. Umashanker; Shehata, Mohamed; Mestelman, Stuart (2005). "Attitudes, Incentives and Tax Compliance". *Canadian Tax Journal*, 53(1), 29-61.

Tusubira, Festo, N. (2018). "Tax Compliance by the Small and Medium-sized Corporations: A Case of Uganda", (Unpublished Master Thesis), University of Exeter.

*Sosyal Normlar ve Dağıtım Adaleti Algısının Vergi Uyumu
Üzerindeki Etkileri*

- Verboon, Peter; Goslinga, Sjoerd (2009). "The Role in Tax Fairness". *Netherlands Journal of Economic Psychology*, 65, 136-145.
- Viljoen, Zarené (2017). "An Exploratory Study of the Tax Fairness Dimensions of Individual Taxpayers in South Africa", (Unpublished Master Thesis), Faculty of Economic and Management Sciences, University Of Pretoia.
- Walsh, Keith (2012). "Understanding Taxpayer Behaviour - New Opportunities for Tax Administration". *The Economic and Social Review*, 43(3), 451-475.
- Wenzel, Micheal (2007). "The Multiplicity of Taxpayer Identities and Their Implications for Tax Ethics". *Law & Policy*, 29(1),31-50.
- Wenzel, Micheal (2004a). "The Social Side of Sanctions: Personal and Social Norms as Moderators of Deterrence". *Law and Human Behaviour*, 28(5), 547-567.
- Wenzel, Micheal (2004b). "An Analysis of Norm Process in Tax Compliance". *Journal of Economic Psychology*, 25(2), 213-228.

SUMMARY

When we look at the countries' economies today, small and medium-sized enterprises constitute approximately 95-99 % of the enterprises, and their share in countries' economies in terms of investment, export, and employment is constantly increasing. Despite this increasing importance, especially small businesses are in the riskiest group in terms of tax compliance. The purpose of this study is to identify the effect of the social norms and perception of distributive fairness in small and medium-sized enterprises in Bursa on tax compliance. Three different scales were used to measure tax compliance intention, social norms, and distributive fairness in the study. The data were obtained by interviewing with first and second degree managers of small and medium-sized enterprises in Bursa. Face to face interviews were conducted with the participants in the study. Totally 320 complete and correct surveys were collected and the study was conducted on these participants. A conceptual model was established in order to identify the relationship among tax compliance intention, social norms, and distributive fairness. Cronbach Alpha values were calculated for the reliability of the scales and the model was estimated by the structural equation modeling.

As a result of the estimated model, it was revealed that the tax compliance intention was affected by distributive fairness and social norms. Distributive fairness directly and positively affects tax compliance intention. This finding overlaps the results of the studies by Mukasa (2011), Mhangile and Holland (2015), Kogler et al. (2013). According to the estimated model, when the effects of social norms on tax compliance were analyzed, it was concluded that personal norms affected the tax compliance intention significantly and positively. While the subjective, injunctive, and descriptive norms had no direct effects on the tax compliance intention, it was concluded that they had indirect effects on the tax compliance intention. These three social norms affect personal norms positively. Similar results were obtained as a result of the studies by Bobek, Roberts, and Sweney (2007), Bobek and Hatfield (2003), Saad (2009), and Nurwanah et al. (2018). When the relationships between social norms and distributive fairness are analyzed, it is observed that subjective norms have a significant and positive effect on distributive fairness and at the same time, they reveal their indirect effect on the intention of tax compliance through the distributive fairness. Nurwanah et al. (2018) and Bobek and Hatfield (2003) in their studies concluded that subjective norms had effects on tax compliance. This effect was realized in the current study indirectly through distributive fairness. The direct effect of subjective norms on distributive fairness was determined as positive. No significant effects of other social norms (injunctive, descriptive, personal) on distributive fairness could be found. According to the findings of the estimated model, the tax compliance intention is significantly and positively affected by both social

*Sosyal Normlar ve Dağıtım Adaleti Algısının Vergi Uyumu
Üzerindeki Etkileri*

norms and distributive fairness. This indicates the importance of social norms and distributive fairness to reveal the intention of tax compliance.

With reference to the obtained findings, the tax administration should try to reinforce the perception of distributive fairness in all its dimensions (horizontal, vertical, exchange, personal, general, and retributive fairness). To manage this, there should be transparency about the amount of tax revenues, which is a compulsory payment, from which sources they are collected, and where they are spent. As the taxpayers think that the taxes are spent unnecessarily, especially in case of insufficient service, the taxpayers' willingness will decrease to fulfill the tax obligations completely and on time. In addition, strategies for the voluntary tax compliance of taxpayers should be supported by both a deterrent and normative approach. The normative approach can be through the letters sent to taxpayers by mass media campaigns, websites, and tax administration. As personal norms are once internalized, it will be difficult to change, injunctive and descriptive norms should be emphasized.

